

Czimer Györgyi

A szakaszos olvasás és a kooperatív tanulási technikák alkalmazása

Téma:

A mesék bölcsessége (az én önmagára ismerése, az én-elfogadás egyik útja)

A befogadasközpontú irodalomtanítás egyik kitüntetett területe napjainkban az élményközpontú irodalomtanítással összehangolva a tudás olyan gyakorlati felhasználása, mely a gondolkodást és kreativitást a személyiségfejlesztéssel, az önismeret elmélyítésével kapcsolja össze. Minden ember önazonossága (identitása), a tudat és a képzelet tartozéka. Tehát fikció. Az integritás az én egységét, épségét és sértetlenségét jelenti, hogy mennyire sikeres az önkeresés folyamán kialakult, örökölt és választott szerepek, törekvések, magatartásminták, tulajdonságok és értékek egységesítése. A Szép Cerceruska – választott mese – azt az életszakaszt követi végig, amikor a gyermek szembesül azzal, hogy milyen személyiséget hordoz magában, s kész arra, hogy önmagára ismerjen. Ettől a felismeréstől kezdve tudatosan megtapasztalja, hogy ő egészen különleges, egyedülálló individuum, aki nyitott arra, hogy önmagát felfedezze, megtalálja és kibontakoztassa.

Az ősi tudás megelevenítése tanítványaink védelmében már régóta várat magára, ezért hasznos, ha gyökereinkből, az archetipikus meseszövegeinek vallatásából indulunk ki, és különböző technikákkal kérdéseket és válaszokat fogalmazunk/fogalmaztatunk meg. Indokolt ez ma, amikor azt látjuk, hogy az idők során az ösztönös gyermeki természet lelki vidékei természetellenes ritmusokba kényszerültek. Ha meséink ősi tudását firtatjuk életkorszakainkról, akkor a szövegeket olyan beavatási modelleknek tekinthetjük, melyek egyszerűbbek, vagy inkább átláthatóbbak, mint az élet, ezért alkalmasak arra, hogy önértelmezésünknek, önmeghatározásunknak keretet adjanak. Élni tanítanak szakrális világmagyarázataikkal.

RÁHANGOLÓDÁS

1. Kik a kedvenc mesehőseid? Írj le közülük öt nevet!

- a) Tippelj! Vajon melyik 3 mesehős lesz az osztályban a legnépszerűbb? Írd le!
- b) Összesítsd sejtéseid, majd vedd össze az eredményt a többiekével!
Ki járt legközelebb a végeredményhez?
- c) Készítsetek tablót az osztály legkedvesebb mesehőseiről!

2. Csoportosítsátok fürtábra segítségével azokat a meséket, amelyeket összegyűjtöttetek! (páros munka)

- a) A felsorolt mesei csoportok közül melyikre jellemző, hogy nem maradhatnak el belőle a csodás elemek?
- b) Egészítsétek ki a fürtábrát!
Soroljátok fel, hogy a varázsmesékben milyen csodás elemekkel lehet találkozni!

JELENTÉSTEREMTÉS

A CSELEKMÉNY ELEMEI

3.1. A következő mesét szakaszonként ismerhetitek meg

Figyeljétek meg, kik a szereplői a mesének, milyen az egymáshoz való viszonyuk! Hol és mikor játszódik a történet? (egyéni olvasás, páros megbeszélés)

1. szakasz

*Szép Cerceruska*¹

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy özvegyember, s annak két szép leánykája. De aztán olyan szép volt mind a kettő, hogy királykisasszonyoknak is beillettek volna. Be bizony!

Lakott az özvegyember szomszédságában egy özvegyasszony, s ez egyszer, mikor a nagyobbik leányka, akit Cerceruskának hívtak, az udvaron játszott, átalszólt a kerítésen:

– *Te leányka, mondd meg az édesapádnak, hogy vegyen feleségül engem, s én titeket tejbe-vajba fürösztgetlek.*

Megörült ennek Cerceruska, futott az édesapjához, s mondja, hogy mit üzent a szomszédasszony.

– *Biz az jó lenne!* – *mondá az özvegyember, s még aznap feleségül vette a szomszédasszonyt.*

Hiszen jó dolguk volt a leánykáknak egy hétig, kettőig, cirókálta, marókálta a mostohájuk, de aztán csak megfordult az indulata, s a szegény árvák többször kaptak verést, mint ételt.

– Vajon mi lesz a lányok döntése?

– Indokoljátok is meg választotokat!

2. szakasz

– *Hallod-e – mondá Cerceruska a húgának – ez a gonosz asszony még elpusztít minket, menjünk világgá:*

– *Én nem bánom – mondá a kisebbik leányka –, menjünk világgá.*

Jókor reggel fölkeltek, s azt mondták a mostohájuknak, hogy eprészni mennek az erdőbe, ha eleresztené.

– *Csak menjetek – mondotta az asszony –, úgysem veszem semmi hasznokat. – Mikor a leánykák kimentek a kapun, utánuk szólt lassan, de Cerceruska jól hallotta: – Az Úristen engedje meg, hogy mely állat nyomából isztok azzá változzatok!*

Na, ment, mendegélt nagy búsan a két leányka, s mikor az erdőbe értek, azt mondja Cerceruska a húgának:

– *Hallod-e, nehogy valamiféle állatnak a lába nyomából igyál, akárhogy megszomjúhozzál!*

A kicsi leányka megígérte, s azzal eprészni kezdettek. Szedegették az epret, egymásra nem is gondoltak, s lassankint, egyik erre, másik arra, elbódorogtak.

– Erre a válaszra számítottatok?

– Vajon igaza volt a lányoknak, hogy elhagyták a családi házat?

(Gyűjtsetek érveket a döntés mellett és ellen!

Majd két-két pár vesse össze az érveket, és döntsétek el, hogy a ti négyesetek a lányok választását hogyan értékelte?)

– Mi történhetett ezután? Vajon mit tesznek?

3. szakasz

¹ In Benedek Elek: *Magyar mese- és mondavilág. A csodaszarvas. I. im. 19-23.* Vö. *Az anyai Átok.* In Berze Nagy János: *Régi magyar népmesék.* Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Baranya Megyei Szervezete, Pécs, 1960. 129-131.; ill. *Cerceruska.* In *A megpatkolt boszorkány.* Vál. Nagy Zoltán, Móra Ferenc Könyvkiadó, Bp. 1987. 102-107.

Egyszerre csak erősen megszomjazott a kicsi leányka, de nem talált sem forrást, sem patakot. Mit csináljon, Istenem, mit csináljon? Meghal a nagy, erős szomjúságtól, ha egy csepp vizet nem talál. Ment, mendegélt keresve, sírdogálva, s ihol talált egy csepp vizet valami állatnak a lába nyomában. Ő bizony iszik belőle, akármilyen állattá változzék, gondolá magában. Hát, Uram, Jézus, ne hagyj el! – ahogy egy cseppet ivott, mindjárt őzzé változott.

Eközben Cerceruska teleszedte a kosarát, s néz erre, néz arra, hát sehol sincs a kicsi hűgocskája. Keresi, kiabálja, s jaj, Istenem, nem találja. Sírt Cerceruska, sírt keservesen, hogy zengett belé az erdő. Hát egyszer csak szalad felé keserves nyihogással egy őzecské, nyalja-falja Cerceruskának kezét, arcát, mindenét. – Ó, Istenem, Istenem – sírt Cerceruska –, ez bizonyosan az én kicsi testvérem! Nem fogadá meg a szavamat, s őzzé változott.

Megölelte az őzike nyakát, s úgy vezette az erdőn át, folyton sírva, keseregve. De még csak akkor sírt igazán Cerceruska, amikor messziről egy vadászt pillantott meg. Kétszövű puska volt a vállán, s egy kopó szaladgált, szimatolt előtte. Istenem, Istenem, ha meglátja a vadász, még meglövi a kis testvérét! Néz erre, néz arra, hogy hová rejtőzhessenek el. Áldott szerencsére meglát egy szénaboglyát, s hirtelen mögéje húzódnak. De hiába húzódtak, mert a kopó megszimatolta az őzecskét, s egyenest a boglyához szaladt. Körülszimatolta az őzecskét, de nem bántotta, hanem hirtelen megfordult, visszaszaladt gazdájához, ugrált, vinnyogott, s addig neki békét nem hagyott, míg egy darab kenyeret nem adott. A kopó felkapta a kenyeret, elszaladt a boglyához, ledobta Cerceruska elé, visszaszaladt a gazdájához, s még erősebben ugrált, vinnyogott.

Csudálkozott a vadász, nem értette a kopó dolgát, mert máskor nem is gondolt evésre, míg haza nem tértek a vadászatról. Hanem azért dobott neki még egy darab kenyeret. A kopó ezt sem ette meg, hanem szaladt egyenesem a boglyához, s Cerceruska elé dobta a kenyeret, aztán vissza megint a gazdájához, felszökött rá, s olyan keservesen vinnyogott, mintha leütötték volna a derekát.

– No, várj csak – mondá a vadász –, még adok egy darab kenyeret, de már most magam is megnézem, hogy hová viszed, mert lehetetlen, hogy mind magad ennéd meg!

- Milyen tulajdonság vitte rá a kistestvért, hogy mégis igyon a lábnyomból? Hogyan értékelitek ezt a döntést?
- Hogyan viselkedik ebben a helyzetben Cerceruska, a vadász és a kutya?
- Milyen kapcsolat van a Cerceruska és a vadász, ill. az őz és a kutya között?

4. szakasz

No hiszen elállott szeme-szája a vadásznak, mikor látja, hogy a boglya tövében egy szépséges szép leányka sírdogál, s mellette egy őzecské vihog keservesen. Cerceruska ráborult az őzecskére, s könnyörgött a vadásznak:

– Ó, édes vadász bácsi, ne bántsa ezt a szegény őzecskét, mert ez az én testvérkém!

– Mit beszélsz, te leányka, te – nevetett a vadász –, már hogy lehessen leánynak őz testvére.

Cerceruska erre elmondta, hogy kik s mik ők, hogy milyen szerencsétlenül járt kis testvére.

Kicsordult a könny erre a beszédre a vadász szeméből, s azt mondta:

– Ne félj, Cerceruska, nem bánom a testvéredet, de sőt inkább magammal viszlek palotámba. Mert úgy tudd meg, én vagyok ennek az országnak a királya.

Azzal kézen fogta Cerceruskát, Cerceruska pedig átölelte az őzecské nyakát, s úgy sétált a királyi palotába.

Ott a király megparancsolta, hogy az őzecskét külön kertben tartsák, Cerceruskának pedig minden ember engedelmeskedjék, kedvét keresse neki, aki jót akar.

- Cerceruska megtetszett a királyfinak..., elnyerte a lány kezét?
- Befejeződött a történet? Véget ért a mese?
- Indokoljátok meg véleményeteket!
- Ha nem ért véget, hogyan folytatódhatott a történet?

5. szakasz

Na, kedvébe is járt mindenki Cerceruskának, csak egy udvarbéli asszony, aki dajkája volt a királynak, nézte rossz szemmel. Ennek az asszonynak volt egy leánya, s mind azon mesterkedett, hogy a király vegye

feleségül az ő leányát. Mert, hogy szavamat össze ne keverjem, a királynak még nem volt felesége. Hiába ajánlották neki a legszebb kisasszonyokat, egy sem tetszett neki. Őrült ennek az asszony, de bezzeg megijedt, mikor Cerceruskát meglátta.

„Bizonyosan ezt akarja feleségül venni a király – gondolta magában –, de abból ugyan nem lesz semmi!”

Csak azt várta, hogy a király elmenjen hazulról, lement Cerceruskával abba a kertbe, hol az őzecske lakott. Volt ennek a kertnek a közepén egy tó, s mikor ennek a partján jártak, azt mondja az öregasszony:

– Állj csak meg, Cerceruska, nézd meg magad a tóban, milyen szép vagy.

Cerceruska belenézett a tóba, s abban a minutában a gonosz asszony belelökte.

Hej, Istenem, nyihogott az őzecske keservesen, szaladgált a tó körül, de az öregasszony odaszólt neki:

– Nyihogj, nyihogj, csak ne beszélj!

Hazajő estére a király, s megy a Cerceruska szobájába egyenesen. Hát Cerceruska nincs ott. Hívhatja az asszonyt.

– Hol van Cerceruska?

– Bizonyosan a kertbe ment. Mindig ott játszadozik az őzecskével.

Megy a király a kertbe, keresi, kiabálja Cerceruskát, de csak az őzecske volt ott, az pedig csak nyihogott, szaladgált, nem tudott szólani.

- Milyen típusú mesehős az udvarbeli asszony? Keressétek ki a rokon értelmű szavait a szövegből!
- Miért fontos az asszonynak, hogy ne beszéljen az őz?
- Mit tennétek a király helyében?

6. szakasz

Megszomorodott a király erősen. Azt hitte, hogy Cerceruska elbujdosott a palotából. Kurrentáltatta az egész országban, teméntelen aranyat ígért annak, aki visszahozza Cerceruskát, de ígérhette volna fele királyságát: Cerceruskát senki meg nem találta.

Egész napokon keresztül ott járt-kelt a király a kertben, s az őzecskeit simogatta, kérdezte:

– Nem láttad-e Cerceruskát? – de az őzecske csak nyihogott nem tudott beszélni.

Látta ezt az ördögös, gonosz asszony, s megijedt, hogy ha a király mindig a kertben jár, még valahogy észébe jut, hátha a tóba taszították Cerceruskát. Ő bizony elpusztítja az őzecskeit is. Megvárta, hogy menjen el hazulról, egyszeriben mészárosot hívatott, s bementek a kertbe, hogy vérért vegyék szegény őzecskeinek.

Haj, szegény teremtés, mikor meglátta, hogy jó a mészáros a késsel, nekirugaszkodott, s szaladt a tó körül, ahogy csak bírták gyenge lábai. Hiába csalogatták, meg nem állott. S halljatok csudát: amint a tó körül szaladgált, a nagy ijedségtől megjött a szava, s elkezdett beszélni:

Kelj ki, édes Cerceruskám,

tónak fenekéből,

nagy halnak beléből!

Fenik a kést gyenge bőrömmek,

mossák a réztányért piros véremnek!

Éppen ebben a szempillantásban érkezett a kertbe a király, s hallja, hogy mit kiabál az őzecske. Mindjárt összekiabálja az egész udvar népét, kimeríti a tó vizét, kifogja a nagy halat, a hasát fölvégatja, s hát csakugyan benne volt Cerceruska. Úgy láttam, mint ma, hogy élt, s még százszor szebb volt, mint annak előtte.

Volt öröm, de milyen! A kicsi őzecske is akkorát ugrott örömeiben, hogy egyszer csak keresztülbucskázott a fején, s hopp! hallgassatok ide! egyszeriben visszaváltozott leánykának.

Eközben a tó ismét megtelt vízzel. No, ha megtelt, a király meg is fogatta a boszorkányt, beledobatta a tóba. Cerceruskát pedig fölvezette a palotába, egyszeriben papot hívatott, az összeeskette őket, s még aznap a fiatal pár tojásbéjébe kerekedett, a Kükiüllön leereszkedett.

- Milyen körülmények kellettek ahhoz, hogy az őztestvér megszólaljon és megértse a királyfi a hangját?
- Milyen átváltozás kellett Cerceruska tóból történő szabadulásához?

3.2. Szerkesszék meg a mese történetpiramisát! (Csoportmunka, kerekasztal-körforgó)

Történetpiramis

.....*Cerceruska*... a főszereplő
...*anyátlan, árva*.....2 szó jellemzés
...*otthon, erdő, palota*.....3 szó a helyszínre
.....*szeretethiány, döntés – naivítás, menekülés*.....4 szó a problémára
.....*átváltozás, öztestvér, vadász, kutya, gondoskodás*.....5 szó az egyik eseményről
.....*király, vénasszony, ármánykodás, veszély, várakozás, elkülönültség*6 szó egy másik eseményről
.....*akció, gyilkosság, tó, boszorkányság, tervek, előkészületek, mélységek*.....7 szó egy harmadikról
.....*sokk, beszéd, megértés, aktivitás, hal, tudatosság, elfogadás, egység*8 szó a megoldásról

Fogalmazzátok meg, mi tetszett/mi nem a mesében! Indokoljátok, hogy melyik szereplő áll legközelebb/legtávolabb hozzátok?

4. Olvassátok el az alábbi vázlatpontokat! (csoportmunka, tollak közepén)

- (1) Valamilyen kár vagy veszteség éri a mesehőst (pl. elűzik, meghal valakije).
- (2) A hős elhagyja az otthonát, vándorútra indul.
- (3) Segítővel vagy társakkal találkozik.
- (4) Ellenséggel, ellenféllel találkozik.
- (5) Próbákat kell kiállnia.
- (6) Akadályozzák a hős visszatérését.
- (7) Újabb próbát kell kiállnia.
- (8) A hős visszatér.
- (9) Megnősül/férjhez megy és király/királynő lesz.

- a) Válasszátok el egymástól vízszintes vonallal, és jelöljétek a megfelelő számmal a mesének azokat a részeit, amelyekre igaznak érzitek a vázlatpontokat! Hol találtok eltérést?
- b) Soroljátok fel olyan meséket, amelyekben hasonlóan követik egymást az események!
- c) Válasszátok ki a mesének azt a részét, amelyiket a legizgalmasabbnak, a legjobban kidolgozottnak érzitek!

Válasszátok el benne a következő szerkezeti egységeket: előkészítés, a bonyodalom kezdete, a bonyodalom kibontakozása, az izgalom tetőpontja, megoldás!

5. Mít tudunk a varázsmeséről? (csoportmunka)

- a) Egészítsétek ki a mondatokat az előző feladat vázlatpontjainak felhasználásával!
- b) Miben tér el a mi mesénk cselekménye a tipikus varázsmese-elemektől? Gyűjtsétek ki az eltérő motívumokat!

A varázsmesék valamilyen*kárral vagy veszteséggel*... vagy valami birtoklásának óhajával kezdődnek.

Folytatódnak a hős*vándorlásával*.....

Ezután a hős*segítővel vagy társakkal találkozik*.... találkozik, akitől gyakran mágikus tárgyat kap, amely segíti őt célja elérésében.

A továbbiakban a hősnek az ..*ellenséggel vagy ellenféllel*... való találkozása szerepel, majd*megmérkőznek*.... egymással.

Gyakran előfordul, hogy a hős már visszatérőben van, amikor valaki meggátolja*visszatértét*..

A nehéz próbák után mégis megérkezik és*megnősül/férjhez megy és király/királyné lesz*...

A SZEREPLŐK ÉRTELMEZÉSE

6. Készítsetek 4 lépéses jellemterképet Cerceruskáról! (új csoportok alkotása)

A jellemzéshez használjátok a szöveget! Valamennyi tulajdonságot támasszátok alá egy-egy érvel! Az érvel lehet a szövegből választott idézet, részlet is, amelyet a bemutatáskor felolvashattok.

1. érvel (mert)

3. érvel (mert)

2. érvel (mert)

tulajdonság 1.

tulajdonság 2.

A SZEREPLŐNEVE

tulajdonság 4.

tulajdonság 3.

2. érvel (mert)

3. érvel (mert)

1. érvel (mert)

a) Melyek a két lány legfontosabb jellemvonásai? Készítsétek el jellemterképeket!

b) Készítsetek jellemterképet a *királyfiról*!

c) Figyeljétek meg a szövegben szereplő neveket!

Mi lehet az oka, hogy csak Cerceruskának van egyedül tulajdonneve? Vessétek össze saját elképzeléseiteket az ismeretterjesztő szöveggel! Mit tartotok elfogadhatónak belőle?

Mesénkben, mint a legtöbb más mesében, ahol két testvér kalandjairól van szó, a hősök az ösztön-ént, az ént és a felettes ént jelképezik; a mese legfőbb gondolata pedig az, hogy a boldogság elérése érdekében ezeket *egységesíteni* kell. „Ez a mesetípus a személyiség egységének szükségességét fogalmazza meg: az egyik testvért állattá változtatják, míg a másik megmarad embernek. Ellentétes tulajdonságainknak ennél elevebb, tömörebb és meggyőzőbb képét nehéz elképzelni. Már a legrégebbi filozófusok is úgy tartották, hogy az embernek kettős természete van: emberi és állati.”² Ezért a mese címe nem is a két testvérről utal, hanem egy lányt nevez néven! Teszi ezt a gyermek életének abban a jelentős részében, amikor lelkének a különböző nézőpontjai harcban állnak egymással. A gyermek pillanatnyi érzése egész létét kitölti, de zavarba esik, ha tudatosul benne, hogy egy időben, ugyanazzal a dologgal kapcsolatban kétféle érzés élhet lelkében: Cerceruska vágyik az anyai melegségre, gondoskodásra, és mégis szabadsága megsértése miatt menekül el szüleitől. E kettősség megértéséhez szüksége van belső folyamatainak megértéséhez.

(In Czimer Györgyi: *A nő titkai*. Bp., Bioenergetic Kiadó, 2010, 66-82.)

7. Csoportosítsátok a mese szereplőit/tulajdonságait a következő szempontok szerint!

A hőst segítő szereplők/erők, jellemzők:

.....

² Bruno Bettelheim: *A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek*. im. 109.

A hőst hátráltató szereplők/erők, jellemzők:

.....

A *Cerceruska* című mese *speciális* hősmese (varázsmese, tündérmese). Szerinted miért nem tipikus?

A tipikus varázsmesék közös jellemzője, hogy nem léteznek csoda nélkül. Helyszínei a csodák birodalmába vezetnek, hőseik emberfeletti képességekkel rendelkeznek, szereplői között gyakran találkozunk csodás lényekkel, és nem ritka bennük az átváltozás sem. Bármilyen nehéz próbákat kell is a hősnek kiállnia, ezek a mesék mindig boldog véget érnek.

A SZEREPLŐK MINT A SZEMÉLYISÉG MEGJELENÉSI FORMÁI (egyéni munka páros és közös megbeszéléssel)

8.1. Van-e szerepe Cerceruskának az átmeneti bukásban (kihullni a családi fészekből) és a későbbi sikerben? Kik a felelősök döntéseiért?

Keressétek meg az alábbi szövegben azokat az érveket, amelyek azt bizonyítják, hogy Cerceruskának van felelőssége a történetekben! Egyetértetek-e az olvasottakkal?

E mese tükrében meg kell kérdeznünk, milyen rossz alkut köt Cerceruska? Cerceruska anyapótlásként az özvegy szomszédasszonyt választja, s a várt szeretet, kényeztetés helyett verést, éheztetést kap. A rossz választás önromboló hatású, de egyben az ösztönös természet fejlesztésének lehetőségét rejti magában. Ebben az értelemben a szomorúság ellenére a rossz alku hasznos újrakezdésnek számít. Cerceruska a gyermekkorából a „fiatal lányság” korszakába „szendergő lelkiállapotban” lépett. Választása árulja el szendergő állapotát: átmenetileg szunnyad természetének érdeklődő, a helyzeteket elfogadó, de alkotóan megélt ösztönös természete. Ébren is alvajáró állapotban van, ártatlan, kedves teremts, jön-megy, játszik, s ha az ártatlan gyermek elárulása nem következne be, semmi sem sürgetné átváltozását gyermekből fiatal lánnyá. Keservesen fogadja el, hogy a halott édesanya nem helyettesíthető, nem kerülhető meg a növekedés következő fázisa.

Tanári instrukciók

- A próbatétel, a felnövekedés fájdalma és feladatai a legfontosabb mesei motívumok egyike.
- A feladatmegoldások közös olvasásra és beszélgetésre adnak lehetőséget.
- Cerceruska szerepének vizsgálata során arra derülhet fény, hogy a lány szereplőnek önmaga megértése, elfogadása a legnagyobb feladata. A függetlenség és az önállóság a tudatossággal kapcsolódik össze.

8.2. Olvassátok el az alábbi szöveget! Válaszoljatok a kérdésekre az olvasottak alapján, és vessétek össze saját gondolataitokkal!

- a) Mi volt Cerceruska és testvére első próbatétele?
- b) Keressétek meg azt a részletet, amely arról szól, mikor bukik el a húga!
- c) Mivel teheti jóvá a hibáját?
- d) Igazságosnak érzed-e, hogy ilyen próbákat kellett kiállnia?
- e) Figyeljétek meg, Cerceruskának mit kell megtanulnia a biztonság eléréséhez!

Az önmegvalósításhoz el kell hagyni az otthon vonzaskörét. A fejlődés folyamata azonban elkerülhetetlen, a fájdalmakat el kell viselni, és a kockázatot kell vállalni, hiszen az önállóság kivívását nem lehet elodázní. Cerceruska „kicsi húga” vándorlásuk során megszomjazik, „nővére”, aki az ént és a felettes ént képviseli hiába figyelmeztette időben, a kicsi leányka, aki az ösztön-én szavának engedelmeskedik, nyomban ki is elégíti vágyát (szomjúságát), bármilyen árat is kelljen ezért fizetnie. Özzé változik. Az őz a növekedés mesei folyamatában Cerceruskához hasonlóan lágy, törékeny, de mégis túláradó energiájú, a hideg, kegyetlen telek túlélője. Mestere a

keresésnek, a természet mély ciklusaihoz való alkalmazkodásnak. Ugyanakkor hamar megriad, ösztönösen, pánikszerűen cselekszik. Ha sikerül egybeépíteni értékes vonásait, megőrizni szemeit, füleit, orrát, szarvait, akkor az ezek által szimbolizált hatalom – a messzelátás, távoli dolgok érzékelése, gyors mozgás, szívós test – birtokába juthat Cerceruska, mindezt egyensúlyba hozva tudatos énjével. Mert Cerceruska a tudatos ént jelképezi: noha szomjas, megállja ivás nélkül, és együtt folytatja útját öztetstvéreivel: *Megölelte az őzike nyakát, s úgy vezette az erdőn át, folyton sírva, keseregve* – hiszen a fejlődés folyamatának fájdalma, a gyermek átmeneti boldogtalansága elkerülhetetlen. Biztonságos helyet keresnek, és nincs is addig baj, míg az ösztön-én követi a felettes én utasításait.

8.3. Olvassátok el a szöveget, és válaszoljatok a kérdésekre!

- Hasonlítsátok össze Cerceruska szerepét a királyéval!
- Miért van a királynak 3 alakja: vadász, kutya, király?
- Mit jelenthet a király mellett a kutya kísérf, mi a szerepe?

Mesénk világában a vadász a természethez közel álló ember, aki ismeri és vigyázza a természet kényes egyensúlyát, védelmezi a segítf erfot kívánó teremtményeket. Tudja, hogy nem szabad megsérteni a természet fejlődésének törvényeit, mert akkor a mitikus erfok megtorlása várható. Mesénkben a vadász megfelel a király mélyebb énjének. Mindazonáltal a király vadászatra indulása arra utal, hogy a férfi enged ösztön-hajlamainak, jószívű, segítfkész, intuitív ember, aki mellett segítfként ott a kutya. Tehát a szöveg éppúgy szól a férfi, mint a nő kettfs természetérfl: az emberi oldal is megkettfzödik a szerepek játékában: vadász/király, és mellette ott van a kutya-teremtés! A király emberi természete bármennyire is nyitott szerepeiben, vadászként sem elegendf a sikerhez: *Csudálkozott a vadász, nem értette a kopó dolgát*. Kutya-teremtése, ösztönös énje teszi lehetővé, hogy a természetes nft a maga teljességében (lány/öz alakjában) megtalálja, és gondoskodva őrizze benne az Életet: *a kopf... körülszimatolta az őzecskét, de nem bántotta, hanem hirtelen megfordult, visszaszaladt gazdjához, ugrált, vinnyogott, s addig neki békét nem hagyott, míg egy darab kenyeret nem adott*.

A vadász-királyt tehát jó szimatú kutya-énje segítfi. A kutyateremtést ebben a mesében azt az embert jelképezi, aki meghallja és megérzi az emberi hallf/szaglómezfn kívüli zajokat, illatokat. Intuitív módon befogja azt, ami a mélyben zajlik, hallja a női lélek mély titkait és tiszteli is azokat: *megparancsolta, hogy az őzecskét külön kertben tartsák*.

8.4. Gondoljátok tovább a mesét!

- Mit jelent lélektani szempontból Cerceruska tóba hajítása?
- Mit képvisel lélektani szempontból a király dajkája?
- Mikor nyerheti vissza az őz emberi alakját?

Cerceruska tóba hajítása a király távolléte alatt arra utal, hogy teljes személyiségének felvállalása folyamatban van, még részlegesen sem történt meg, s mint minden fontos „ébredés”, ez a fázis is nagy veszélyeknek van kitéve. A veszélyt mesénkben az udvarbéli asszony, a király dajkája testesíti meg, aki saját lánya érdekében tör Cerceruska életére. A gonosz boszorkánnyá torzuló asszonyt a fiatal lány sugárfzó fénye vonzza magához, azt akarja kioltani. Ez azonban nem egyszerű fény, hanem „álomkóros állapotban fogva tartott leány-lélek fénye”, aki nincs tisztában saját értékével: kreativitásával, nagylelkűségével, testi szépségével, szeretetre nyitott természetével. Az ilyen nem tudatosuló és védtelen fény mindig célpontként szolgál. És a tisztán messzire látó, biztos szimatú „húg” még mindig állatként, elkülönülve él. A léleknek ez az ösztönös rétege figyelmeztethet arra, hogy a felettes én szeme homályos, elvesztette a tulajdon élete feletti irányítás lehetőségét – ezért lehet Cerceruskát olyan könnyen betaszítani a tóba. Az őz pedig csak akkor nyeri vissza emberi alakját, amikor a király már nemcsak tiszteli másságát, hanem megérti az ő beszédét is, mert így valósulhat meg – átmenetileg legalább – a férfi/nf kapcsolatának egysége is. Az emberi természet belső ellentmondása, melyet a kislány és öztetstvére jelenít meg feloldódik a személyiség egységében, amikor *húg* és nővér ismét emberi formában élhet.³

8.5. Gondoljuk végig a mesét!

- Mi a hal jelentése a magyar népmesékben, a keresztény kultúrkörben?
- A mese zárlata felfl, mi vár még a két szereplfref?
- Milyen értelemben tanulás az egész élet?

³ Uo. 114.

A mesében Cerceruskát a tó fenekén is megőrzi a „nagy hal” gyomra.⁴ A szeretet megtartó ereje lép működésbe hal formájában, és őrzi meg őt a gonosz asszony sötét ármánykodásától. A királlyal együtt eljutnak a növekedés egy bizonyos fokára, elhagyják a szülői házat és készek saját család teremtésére. A király megtanulta, hogy csak akkor lehet a női titkok tudója, ha megdolgozik érte, ha kitartóan kutat. Akkor van esélye arra, hogy közelebb kerüljön a női lélek rejtelmeihez, amihez még több próbát kell végrehajtania. Hosszú út vezet még a mély ősi tudattalanból vissza a tudatos értelemhez, s nehéz megőrizni a tudást, amikor kelepccék sora vár az úton. Mesénk fiatal hősei úgy tűnik, vállalják ezt a folyamatos tanulást: *Cerceruskát pedig fölvezette a palotába, egyszeribe papot hívatott, az összeeskette őket, s még aznap a fiatal pár tojásbéjébe kerekedett, a Küküllőn leereszkedett. Ha kiszállnak, legyenek a ti vendégeitek.*

Tanári instrukciók

- A mesét talán már korábbról, kisebb korokban is ismerték a gyerekek. Azonban az újra-olvasás új értelmezési lehetőségeket nyithat meg előttük. Ehhez segítheti hozzá őket, ha a mesei cselekményen túl a történetben megfogalmazódó, archetípusokra és az azokhoz kapcsolódó önismereti kérdésekre is felhívjuk a figyelmüket.
- A feladatok részben az értő olvasást is gyakoroltatják, de ami talán ennél is fontosabb: önálló véleményalkotásra, a vélemény megfogalmazására, érvekkel való alátámasztására is sarkallják a gyerekeket. Az elfogadó környezetben könnyen megfogalmazzák a diákok az ellentmondó véleményeket is.
- Emellett a feladatok lehetőséget adnak arra, hogy elgondolkodjanak a műben felmerülő, de a mindennapi életünkben is megjelenő önismereti kérdéseken: pl. **„Hol tartok én most a mesében?”**

REFLEKTÁLÁS

Személyiségteszt kitöltetése a gyerekekkel és táblázat alapján a tanulók egyéni önértékelése Dr. Koncz Kamaszkapaszkodója alapján (önbizalom/magabiztosság-teszt) – beszélgetés

9. Válasszatok házi feladatot az alábbi lehetőségek közül!

- a) Rendeztetek kiállítást a legszebb, illetve legrégebb mesekönyvekből (az iskolai könyvtár állományából vagy saját könyvtáratok legszebb könyveiből vagy a nagyszüleitek, ismerőseitek mesekönyveiből)!
- b) Ezt neked is olvasnod kell! Készítsetek legalább öt mesekönyvről könyvismertetést, könyvajánlást!
- c) Készítsetek el csomagolópapírra Meseország rajzos térképét!
- d) Mutassátok be a www.nepmese.hu és a www.egyszervolt.hu honlapok felépítését, használatát, tartalmát!
- e) Készítsetek tablót kedvenc mesehősötökről! Bármilyen technikát használhattok.

A vázlatban felhasznált kapcsolódó szövegek:

Czimer Györgyi: A nő titkai. Bp., Bioenergetic Kiadó, 2010. 66-83.

Dr. Koncz István: Kamaszkapaszkodó. Szentendre, Ego Training School, 1994. 77-84.

⁴ Vö. a keresztény szimbólumok hal-jelentésével: Jónás prófétát elnyelő nagy hal az alvilág szimbóluma, a halban töltött három nap a tipológiai szimbolizmus értelmezésében Krisztus halálának előképe, a hal gyomrából való csodás kiszabadulás pedig a Megváltó feltámadására utal. Az alvilág mindent elnyelő, hatalmas halként való ábrázolása is ezzel a hagyománnyal függ össze. http://www.bkiado.hu/netre/Net_szimbolum/szimbolumszotar